

VI. ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВ. УНІВЕРСАЛІЇ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Анетта Арцишевська
(Львів)

УДК УДК 81'255.2 -112:34=111

ФАХОВА ЮРИДИЧНА МОВА: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто правничу лінгвістику як нове міждисциплінарне явище, юридичний переклад як один із аспектів взаємовідносин між сферами права і лінгвістики та тенденції до використання простих, загальнозрозумілих слів та виразів замість юридичного сленгу.

Ключові слова: право, лінгвістика, юридична лінгвістика, юридичний переклад, юридичний сленг.

Особливості взаємозв'язку мови та права вже тривалий час цікавлять лінгвістів та правознавців. У сучасному суспільстві сформувалася потреба на дослідження юридичного аспекту мови та мовного аспекту права. Останніми десятиліттями дослідження мови права стали більш інтенсивними, що зумовлено актуальністю і вагомістю самої галузі для демократизації та розвитку сучасного правового суспільства. Це привело до виокремлення нової дисципліни на стику між мовознавством і правознавством – юридичної лінгвістики (Ю. Ф. Прадід [3, 21–22]) або юрислінгвістики (М. Д. Голев [5]), правничої (правової) лінгвістики (Н. В. Артикуца [1]), філології права тощо.

Поява юридичної лінгвістики як нового міждисциплінарного знання є закономірним етапом розвитку лінгвістики, права та суспільства в цілому, зумовлених їхньою еволюцією. Точність, чіткість та однозначність юридичних формулювань, їхнє мовне втілення, однотипне вживання правової термінології визначають ефективність законодавства та належну реалізацію норм права. З іншого боку, право як соціальне явище активно впливає на мову. Ці види взаємодії і складають об'єкт нового знання – юридичної лінгвістики [2].

Юридичні аспекти мови комплексно досліджено в працях В.Н. Базилева, А.Н. Баранова, Ю.А. Бельчикова, Е.І. Галяшиної, М.В. Горбаневського, Т.В. Губаєвої, В.І. Жельвіса, В.І. Карасика, Н.Б. Лебедевої, А.А. Леонтєва, Н.В. Сайкової, В.С. Третьякової, Т. В. Чернишової та інших авторів, а лінгвістичні аспекти права – у працях А. С. Александрова, В. М. Баранова, І.В. Заєць, В.І. Карабан, Е.А. Крюкової, Н.А. Любимова, А. Р. Ратінова та ін.

Одним із аспектів взаємозв'язку права та лінгвістики є юридичний переклад. Деякі науковці вважають його особливим видом технічного перекладу. Зараз чітко простежується тенденція виділення юридичного перекладу в окремий вид.

Юридичний переклад – це переклад текстів зі сфери права, що використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які розмовляють різними мовами. До них входять переклади законів, нормативно-правових актів, договорів, юридичних висновків, меморандумів, апостилів, нотаріальних документів, установчих документів, довіреностей, юридичних текстів тощо.

Однією з проблем, що потребують детального вивчення у перекладі, є проблема вибору адекватного відповідника. Вибір варіанту перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, процедура зводиться до його звичайної підстановки, а за його відсутності – до ретельного підбору одного із варіантних відповідників з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів, а саме референційне та денотативне значення потенційних відповідників, їх стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо [4].

Основними видами юридичного перекладу є такі:

– **описовий переклад** – переклад слова, словосполучення, терміна або фразеологізму за допомогою поширеного пояснення його значення. Цей прийом уживається як у випадку відсутності відповідного за значенням слова в мові, якою перекладається текст, так і при поясненні слова у словнику. Наприклад: *demisable* – *той, який може бути відданий в оренду або переданий у спадщину*. Описовий переклад повинен відповідати вимогам точності, лаконічності та зрозумілості, максимально точно відображати зміст позначеного словом чи словосполученням у вихідній мові поняття, опис не повинен бути надто детальним, а синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною;

– **транскодування** – спосіб перекладу, коли звукова та графічна форма слова вихідної моделі передається засобами букв мови перекладу: менеджмент – management. Існує чотири види транскодування: 1) транскрибування – коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної моделі; *impeachment* – імпічмент; 2) транслітерування – коли слово вихідної моделі передається по літерах: *document* – документ; *factor* – фактор; 3) мішане транскодування – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування, наприклад: *formalism* – формалізм; 4) адаптивне транс- кодування – коли форма слова у вихідній моделі дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу: *elite* – еліта; *civil* – цивільний;

– **калькування** – це прийом перекладу переважно термінів, коли відповідником простого чи складного терміна вихідної мови в мові перекладу вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику, наприклад: *courtroom* – судова зала; *manpower* – людські ресурси;

– перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватного передавання їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність з точки зору значення і контексту: Наприклад: *It should be emphasized that relatively few cases go to trial; the great majority of legal disputes are settled without resort to courts*. Слід підкреслити, що відносно мало справ передаються до суду – більшість юридичних суперечок вирішується без звернення до суду. Варто зазначити, що способи описового перекладу, калькування та транс кодування можна застосовувати лише пересвідчившись, що в мові перекладу дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники і неможливо використати інші прийоми перекладу.

В юридичному перекладі також слід враховувати національну варіативність термінів, тобто наявність різних термінів у американському та британському варіантах англійської мови, що позначають одне і теж явище, або навпаки, наявність одного терміна у цих варіантах англійської мови на позначення різних понять: *county* – округ (у США), графство (у Великій Британії); *company* (Br.E.) – *corporation* (Am.E.); *articles of association* (Br.E.) – *bylaws* (Am.E.); *memorandum of association* (Br.E.) – *articles of incorporation or certificate of incorporation* (Am.E.); *annual general meetings* (Br.E.) – *annual meetings of shareholders* (Am.E.); *accounts* (Br.E.) – *financial statements* (Am.E.); *profit-and-loss account* – *profit-and-loss statement or income statement* (Am.E.); *bonus* (Br.E.) – *stock dividend* (Am.E.); *capitalization issue* (Br.E.) – *cash dividend* (Am.E.); *preference shares* (Br.E.) – *preferred shares* (Am.E.); *share subdivision* (Br.E.) – *stock split* (Am.E.); *share consolidation* (Br.E.) – *reverse (stock) split* (Am.E.); *pre-emption rights* (Br.E.) – *preemptive rights* (Am.E.)

Необхідно враховувати і стиль викладення юридичного документа, який має відповідати стилю такого ж матеріалу у мові перекладу. Юридичний переклад вважається небезпідставно одним із найбільш складних видів перекладу через те, що при перекладі юридичних текстів лише самих навичок перекладача недостатньо. Юридичний документ неможливо виконати на високому рівні, не маючи спеціальних знань у галузі права, без

володіння спеціальною лексикою і знаннями [2,163-165]. Із найбільшими проблемами спеціалісти зазвичай стикаються у сфері legalese, які, перекладаються як юридична мова, незрозуміла юридична термінологія, юридичний жаргон, юридичний сленг.

Legalese – англійський термін, який вперше з'явився у 1914 р. на позначення юридичних текстів, складних для читання та розуміння широким загалом, навмисно створених, щоб люди без спеціальної юридичної освіти не могли їх використовувати, а також щоб виправдати високий рівень оплати за юридичні послуги [8, 99-101].

Юридична мова викладу вважається особливо формальною. Формалізм проявляється в довгих складних реченнях, громіздких зворотах, що доповнюють або характеризують початкове твердження, і специфічній термінології. Крім того, для legalese характерне використання слів і виразів, які не мають ніякого смислового навантаження у звичному, повсякденному розумінні. Однак, у legalese вони мають конкретне значення. Наведемо декілька прикладів слів і виразів та варіантів їх заміни загальноживаними відповідниками:

Now it is hereby agreed – by means of this document or declaration;

Subject as hereinafter provided – later in this document;

You will find in this document herewith attached – with this document;

The first instalment becoming due one month from the date hereof – of this event;

The failure of either party to exercise any right or remedy to which it is entitled hereunder – by the terms of this agreement;

By referring to the points mentioned therein – in that matter;

As thereby stated – by means of or because of that;

And for a period of 12 months thereafter – after that event;

The failure of either party to exercise any right or remedy shall not constitute a waiver thereof – of or about that.

Також слід обережно вживати так звані подвійні синоніми, які почали використовуватись, коли три мови (французька, латинська та староанглійська існували одночасно у Великобританії). Суть цього явища в тому, що два слова близькі за значенням, але походять з різних мов. Розглянемо деякі з них:

"*breaking and entering*" (English/French), "*fit and proper*" (English/French), "*lands and tenements*" (English/French), "*will and testament*" (English/Latin) і лише англійського походження: "*let and hindrance*", "*have and hold*". Наприклад, судова повістка – виклик свідка до суду закінчується архаїчним виразом, який звучить як загроза: "*Fail not, at your peril*" – "*peril*" – загроза, ризик не роз'яснюється, але його формальне звучання має набагато сильніший емоційний вплив на адресанта, ніж відповідник "*We can arrest you if you don't show up.*" – *Ми можемо заарештувати вас, якщо ви не з'явитесь в суді.* Поборники вживання простої мови замість legalese вважають вживання таких подвійних синонімів надлишковими і стверджують, що їх можна звузити до вживання одного слова, хоча не завжди це можна зробити без зміни в змісті або втрати певних важливих нюансів.

Legalese переважно вживаються в юридичних документах, особливо в контрактах, де укладачі використовують такі спеціальні слова, щоб оформити відповідно документ і співвіднести і поєднати різні статті контракту.

Нині активно діє тенденція до використання звичної, загальноживаної англійської мови замість legalese – the Plain English Movement, яка є зрозумілою для нефахівців. Сучасний рух за використання простої англійської мови виник з появою книжки Д. Мелінкова, "The Language of the Law"[7], в якій вказувались численні абсурдні речі традиційного юридичного сленгу. Принципи навчання використання простої англійської мови були включені в навчальні програми більшості юридичних факультетів американських факультетів. Федеральний уряд зараз вимагає, щоб угоди з споживачами були написані простою, точною та зрозумілою мовою. А в 1999 році англійська судова система запровадила нові правила цивільного процесу. Було скасовано такі юридичні терміни, які вживались впродовж віків на сучасні еквіваленти. Так, subpoena – повістка в суд перетворилась на

a witness summons, in camera (на закритому судовому засіданні) – а a private hearing і навіть такий широковживаний термін як plaintiff (відповідач) був замінений на claimant. Було розроблено певні вказівки щодо використання простої мови замість професійного юридичного сленга, які узагальнено можна представити як такі:

– коротші речення; речення не повинні перевищувати 18 слів і ніколи не досягати 35 слів;

– менше пасивних речень; активний стан є елементом читабельності, бажано писати: *the court reversed the judgment*, а не *the judgment was reversed*;

– менше словосполучень, більше дієслів; замість “*Smith Company made a determination*” вживати “*Smith Company determined*”, а “*The plan resulted in an improvement*” змінити на “*The plan improved the situation*”;

– коротші параграфи (вони не повинні перевищувати півсторінки);

– більше підзаголовків; вони виступають сигналами для читача. І їх слід використовувати з тієї ж самої причини, що й коротші речення та коротші параграфи;

– одне слово, а не два; замість застарілих подвійних синонімів таких як *null and void*, *fit and proper*, *will and testament*, *sell and convey*, *due and payable*, вживати сучасні еквіваленти;

– очистити мову від таких слів як *Hereinafter*, *Aforesaid*, *Thereinafter*, *Whereas*, і т.д.

Уважається, що архаїчні слова та вирази можна безболісно замінити загальноновживаною лексикою. Наприклад: *The decedent's assets herein listed, including his stock portfolio and the dividends therefrom, shall constitute the “trust estate”* може перетворитися у більш зрозуміле для клієнта речення: *The assets listed in decedent's trust agreement, including his stock portfolio and dividends, shall constitute the “trust estate”* Але більшість юристів все ж визнають, що неможливо повністю відмовитися від використання *legalese* в юридичній теорії і практиці в зв'язку з тим, що напрацьована протягом багатьох віків термінологія практично повністю виключає можливість неправильного тлумачення документів, крім того існує значна кількість документів і прецедентів у стилі *legalese*, які ще досі є джерелом англійського звичаєвого права. Використання громіздких юридичних конструкцій зумовлене необхідністю чітко визначати юридичні явища. Юридична термінологія повинна бути чіткою, а формулювання не повинні бути незрозумілими або двозначними [6, с. 79-80].

Підсумовуючи проведений аналіз, зазначимо, що в юриспруденції та лінгвістиці є багато спільного. Потреба в теоретичній та практичній взаємодії зазначених галузей знань є очевидною і створює підставу для виокремлення такої проміжної дисципліни, як юридична лінгвістика. Одним з аспектів взаємовідносин між сферами права та лінгвістики є юридичний переклад, який є окремим видом перекладу з огляду на його специфіку та обсяг знань, яким повинен володіти перекладач юридичних текстів. У дослідженні проаналізовано основні способи юридичного перекладу та особливості юридичної лексики серед яких особливу увагу приділено такому своєрідному явищу як *legalese*. Дослідження дало змогу простежити нову тенденцію у функціонуванні юридичної лексики, а саме прагнення до заміни *legalese* простою, загальноновживаною лексикою, та зробити висновок, що в сучасних умовах діє тенденція активного використання загальноновживаної лексики замість технічних юридичних термінів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України / Н. В. Артикула // зб. матеріалів наук.-практ. конф. – С. 155–158.
2. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко [та ін.]: за заг. ред. С. М. Гусарова. – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2010. С. 163–170.
3. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика / Ю. Ф. Прадід // Мовознавство. – 2002. – №4 – 5. – С. 21–25.
4. Вагапов А. С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов [электронный ресурс] / А. С. Вагапов. – Режим доступа : http://zhurnal.lib.ru/w/wagapov_a_s/my-art/shtml

5. Голев Н. Д. Юрислингвистика в социальном пространстве современной России / Н. Д. Голев // Человек культуры: Русский язык в современном мире: Материалы Всерос. симпозиума. – Бийск, 2001. – С. 35.
6. Le Clercq T. Guide to Legal Writing Style/T.Le Clercq. – Boston, New York, Toronto, London: Bloomington : LittleBrown and Company, 1995. P.79 – 80.
7. Mellinkoff D. The Language of the Law/ D.Mellinkoff. – Amazon:Wips &Stock, 2004.
8. Squires,Lynn B. Legal Writing in a Nutshell / Lynn B. Squires, M. D. Rambauer, K. S. Kennedy.– St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1996. – P. 99–101.

Арцишевская А. Профессиональный юридический язык: современные тенденции развития и особенности перевода.

Статья рассматривает юридическую лингвистику как новое междисциплинарное явление и юридический перевод как один из аспектов взаимодействия между сферами права и лингвистики. Также анализируется тенденция к использованию простых, общепонятных слов и выражений вместо юридического сленга.

Ключевые слова: право, лингвистика, юридическая лингвистика, юридический перевод, юридический сленг.

Artsyshevska A. Legal Linguistics: Modern Trends of Development and Peculiarities of Translation.

The paper considers legal linguistics as a new interdisciplinary phenomenon and legal translation as one of the aspects of interaction of law and linguistics. The tendency of using common words and expressions instead of legalese is analysed.

Key words: law, linguistics, legal linguistics, legal translation, legalese.

Ольга Боднар
(Тернопіль)

УДК 81'255.4

ХУДОЖНЯ «СПРАВЖНІСТЬ» ПЕРЕКЛАДНОЇ ПОЕЗІЇ

У статті розглянуто переклади на англійську мову віршів Івана Драча в аспекті їх семантичної тотожності. Проаналізовано важливість відтворення структури і семантики мовних засобів, тропів, стилістичних фігур, що визначають сприйняття і розуміння цілісного образу твору. Продемонстровано вплив перекладацьких рішень на повноту відтворення художності в перекладі.

Ключові слова: переклад, семантична тотожність, троп, мотив.

Актуальність теми зумовлюється важливістю вивчення засобів вираження семантичних і емоційних особливостей для сучасного перекладознавства при перекладі української поезії на англійську мову. Вибір **об'єкта** дослідження зумовлено невеликою кількістю робіт, у яких аналізуються питання принципів перекладу, зокрема переклад балад І. Драча. **Предмет** дослідження – перекладацькі методи, застосовані у передачі поезії англійською мовою.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей відтворення оригінальних метафор поета як мовно-естетичних знаків національної культури англійською мовою на основі зіставного аналізу. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: (1) здійснення порівняльного аналізу структури і семантики мовних засобів, що виражають оригінальні метафори; (2) визначення впливу перекладацьких рішень на повноту відтворення естетичності в перекладі.

Концептуальною базою дослідження є праці теоретиків художнього перекладу та вчених Л. Бархударова, Р. Зорівчак, В. Карабана, Л. Коломієць, В. Комісарова, В. Коптілова, І. Корунця, М. Лановик, М. Новикової, М. Стріхи, А. Ткаченка, О. Чередниченка, О. Швейцера та багатьох інших, які досліджували різні аспекти перекладу поезії.